

KEES BROEKHOF, senior adviseur bij Sardes en bij de BSA betrokken als concept-ontwikkelaar en trainer, k.broekhof@sardes.nl

MAARTEN CATNEY, projectleider BSA Zaanstad en projectleider verlengde leertijd bij schoolbestuur Agora

Gelijke kansen zijn alleen te realiseren door leerlingen ongelijk aanbod te geven. Kinderen met een zwakke beginsituatie hebben iets extra's nodig om zich optimaal te ontwikkelen. De Brede School Academie (BSA) biedt dit voor talentvolle, ambitieuze leerlingen in groep 6, 7 en 8 met een taalachterstand. In drie jaar tijd gaan deze leerlingen gemiddeld twee niveaus omhoog op de Cito-toets voor begrijpend lezen. In dit artikel leggen we uit hoe de BSA daar in slaagt.

MET DE BREDE SCHOOL ACADEMIE

BETERE KANSSEN VOOR TALENTVOLLE LEERLINGEN MET EEN TAALACHTERSTAND

Aysima woont in een krachtwijk in Zaanstad. Eind groep 5 liet zij al geruime tijd zien dat ze erg goed was in rekenen (drie keer op rij niveau I of II op de Cito-toets). In begrijpend lezen was ze echter minder goed (drie keer op rij niveau IV). In de reguliere klas viel ze niet erg op. Een stil meisje waar de leerkrachten geen 'last' van hadden - een meisje dat met deze resultaten prima naar het vmbo-t had gekund. Maar Aysima had veel meer in haar mars en gelukkig had de school daar oog voor. Zij werd geselecteerd voor de BSA. Na drie jaar BSA is zij nog steeds heel goed in rekenen, maar nu is ze net zo goed in begrijpend lezen. Ze heeft een brede leesvoorkeur en een brede interesse ontwikkeld. Ze roert zich goed in discussies met andere BSA-leerlingen. En ze stroomt straks uit naar vwo.

DOELGROEP BSA

Er zijn heel wat kinderen zoals Aysima, die opgroeien in 'krachtwijken' en die starten op de basisschool zonder Nederlands te spreken, zonder een breed venster op de wereld, zonder zichzelf te kunnen redden en die niet goed in staat zijn met andere kinderen samen te werken en te leven in een groep. Deze kinderen starten met een andere beginsituatie dan andere kinderen – een situatie waar scholen vaak geen adequate oplossingen voor kunnen aanbieden. Toch verwachten scholen dat alle kinderen in groep 3 de leerstof aankunnen die zij gemiddeld aan de kinderen van die leeftijd aanbieden. Dat kan de start zijn van leerfrustratie en dat kan weer leiden tot een afkeer van school en leren, met alle gevolgen van dien. Maar er zijn ook kinderen die ondanks een ongelijke start plezier hebben in leren. Ze hebben zelfs de potentie naar het havo of vwo te gaan, maar hun taalachterstand maakt dit onbereikbaar. Voor deze kinderen is de BSA in het leven geroepen. Het zijn kinderen die niet opvallen in de klas – ze

krijgen geen extra aandacht, omdat ze niet behoren tot de laagst scorende kinderen, de hoogst scorende kinderen of de kinderen met gedragsproblemen. En juist deze 'vergeten groep' blijkt over een enorm potentieel te beschikken.

De eerste Brede School Academie is in 2009 opgericht in Utrecht. Inmiddels zijn er ook BSA's in Schiedam, Zaanstad en Tiel. In Tilburg is een BSA in ontwikkeling. De academies bedienen in totaal meer dan 500 leerlingen. De filosofie en de aanpak zijn beschreven in *Tijd voor talent* [Broekhof e.a., 2011].

GELIJKE KANSSEN

Gelijke kansen bieden betekent ongelijke interventies uitvoeren. Immers, als iedereen hetzelfde aanbod krijgt en daar in gelijke mate van profiteert, nemen de bestaande verschillen tussen groepen leerlingen niet af (zie Van den Bergh e.a., 2020). De BSA biedt leerlingen die in het reguliere onderwijs onder het gemiddelde scoren de kans zich sneller te ontwikkelen. De leerlingen werken in relatief kleine groepen (15 leerlingen) die homogeen zijn samengesteld: alle leerlingen zijn sterk gemotiveerd, hebben geen gedrags- of leerproblemen en de potentie om een flinke ontwikkelingsgroei te realiseren (ze scoren relatief hoog op rekenen en relatief laag op begrijpend lezen). Leerlingen worden dus streng geselecteerd, in overleg met de ib'ers van de toeleverende scholen. In geval van twijfel wordt een leerling niet toegelaten. 'Je moet hier wel goed kunnen leren. Het heet niet voor niets een academie', zegt een leerling. De kracht van de BSA zit in het aanboren van deze leerpotentie. De verwachtingen zijn hoog, leerlingen worden continu uitgedaagd en zitten in een groep met leerlingen die ►

ook plezier hebben in leren. Zonder de BSA zouden deze kinderen deze groeisput niet kunnen maken. Juist in krachtwijken heeft het reguliere onderwijs immers zijn handen vol aan de leerlingen die wel opvallen in de klas, door lage scores en leer- of gedragsproblemen. Leerlingen als Aysima vallen daarvoor buiten de boot. De BSA slaagt erin deze leerlingen te identificeren en hen boven hun startniveau te laten presteren. Dat is van grote waarde voor de persoonlijke ontwikkeling van iedere leerling, maar ook voor de bredere samenleving, waarin hogere opleidingsniveaus samenhangen met meer welzijn, betere gezondheid en hogere welvaart (CBS, 2019).

PROGRAMMA

Leerlingen bezoeken de BSA twee keer per week twee uur na schooltijd. De lessen worden gegeven op een centrale plek waar leerlingen van verschillende scholen samenkomen. Het programma heeft drie inhoudelijke pijlers: de leestafel, werken met teksten en de boekenclub. Aan de leestafel lezen de leerlingen de krant van de dag en discussiëren zij over een of twee van de gelezen artikelen. Daarna gaan ze in tweetallen aan de computer aan de slag met een tekst over een interessant onderwerp dat aanleiding geeft tot onderzoek. Tijdens de boekenclub praten leerlingen over boeken, auteurs, series, genres en leesgewoonten. Inhoudelijk is het programma dus gericht op kennis van de wereld (actualiteit, teksten), leesbegrip (kranten, teksten, boeken) en leesplezier. Dat laatste heeft vooral als doel ervoor te zorgen dat de leerlingen thuis meer gaan lezen, zodat zij via het lezen van boeken voor hun plezier hun leesvaardigheid verder ontwikkelen (Broekhof, 2017). Iedere BSA beschikt over een grote collectie boeken die de leerlingen mee naar huis mogen nemen. BSA-leerlingen lezen in hun vrije tijd beduidend meer dan gemiddelde basisschoolleerlingen in Nederland.

DE LAT HOOG LEGGEN

De invloed van hoge verwachtingen op leerresultaten komt uit veel studies naar voren (Rubie-Davies, 2015). De BSA heeft hoge verwachtingen van leerlingen en leerkrachten. We noemen dit de 'academische cultuur' van de BSA, waarin ambitie, nieuwsgierigheid en zelfstandigheid centraal staan. Leerkrach-

ten worden geschoold in het toepassen van deze concepten, waarbij zij onder andere gebruikmaken van technieken van Teach like a champion (Lemov, 2016). Van leerkrachten wordt verwacht dat zij de academische cultuur van de BSA 'voorleven' voor de leerlingen. Ook van leerkrachten wordt dus veel verwacht en ook zij worden zorgvuldig geselecteerd.

DE LEESTAFEL

Iedere BSA-les start met 20 minuten lezen en praten aan de leestafel. Zo komen de binnenkomende leerlingen direct in de juiste modus: actualiteit, nieuwsgierigheid, geconcentreerd lezen, nieuwe woorden leren, samenvatten, discussiëren, alles komt hier samen. Hieronder geven we een voorbeeld van een gesprek in groep 7, naar aanleiding van een artikel over de bosbranden in Australië.

Leerling A: Ik weet waar dat is, dat is dichtbij een stad. Eh, ik weet niet meer hoe die stad heet.

Leerling B: Daar heb ik ook over gelezen, dat is in de buurt van Sydney. Er zijn grote branden, veel mensen moesten vluchten.

Leerkracht: Wat gebeurt er met mensen die hun huis uit vluchten?

Leerling C: Sommigen zijn naar het strand gevlucht.

Leerkracht: Het strand? En wat gebeurt er dan?

Leerling C: Ze wachten daar op hulp denk ik.

Leerling D: Ze gaan die mensen redden en dan moeten ze naar een sporthal. Daar zijn veel bedden neergezet, ze kunnen er slapen. En ze krijgen eten.

Leerkracht: Wat ik niet snap is, hoe kan er nou zo'n grote brand woeden dat zo'n groot deel van Australië er last van heeft?

Leerling E: Dat komt door de klimaatverandering. Het wordt steeds warmer en daardoor komen er vaker bosbranden.

Leerkracht: Overall?

Leerling F: Nee, in sommige gebieden regent het bijna niet en daar is het zo droog dat er makkelijk bosbrand ontstaat.

Leerling E: En in andere gebieden regent het juist veel vaker.

Leerkracht: Dat is nogal een groot probleem wat jullie daar benoemen. Stel nu eens dat jij de baas bent in Australië. Welke maatregelen zou je dan nemen om dit probleem aan te pakken?

We zien hoe in dit gesprek de leerlingen op elkaar reageren en samen de betekenis van het artikel doorgronden. De leerkracht begeleidt het gesprek. Het gesprek begint oppervlakkig, over een plaatsnaam, gaat over in een gesprek over oorzaken en eindigt met een discussie over mogelijke oplossingen.

RESULTATEN

De resultaten van de BSA zijn uitzonderlijk. Waar onderzoek naar experimentele interventies bij begrijpend lezen keer op keer kleine of geen effecten laat zien op gestandaardiseerde toetsen (zoals de Cito-toetsen), zorgt deelname aan de BSA ervoor dat leerlingen op het gebied van begrijpend lezen groeien van (onder)gemiddelde lezers (Cito-niveau III-IV) naar excellente lezers (Cito-niveau I-II).

De grafieken in figuur 1 geven inzicht in de prestaties van BSA-leerlingen in Zaanstad. De blauwe lijn geeft de gemiddelde prestaties BSA-leerlingen weer, de grijze lijn de landelijk gemiddelde prestaties in dezelfde groepen. De grafieken laten zien dat de leerlingen die geselecteerd worden voor de BSA bij binnenkomst hoger dan gemiddeld scoren op rekenen en lager dan gemiddeld scoren op begrijpend lezen. De ontwikkeling in de rekenprestaties van de BSA-leerlingen loopt parallel aan de landelijke gemiddelden. De prestaties in begrijpend lezen stijgen tot royaal voorbij het landelijk gemiddelde.

TRANSFER NAAR REGULIER ONDERWIJS

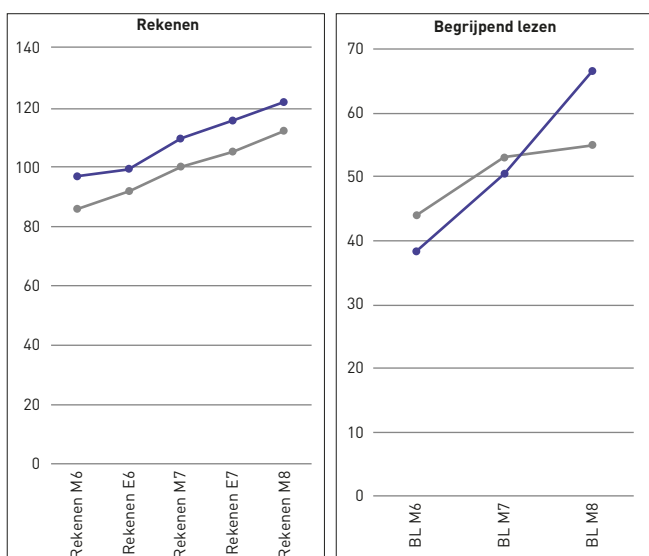
De BSA is niet voor alle leerlingen weggelegd. In het reguliere basisonderwijs zijn er veel andere leerlingen met een taalachterstand die niet in aanmerking komen voor de BSA, maar die wel veel baat zouden hebben bij effectiever, uitdagender onderwijs, met hoge verwachtingen. De vraag is dus of het mogelijk is om het reguliere onderwijs te laten profiteren van de kennis en ervaringen die worden opgedaan met de BSA, zodat ook daar kinderen meer kansen krijgen om hun capaciteiten volledig te ontwikkelen. In Utrecht is dit aangepakt door leerkrachten uit het reguliere basisonderwijs te ontvangen voor lesbe-

zoeken en gesprekken met de BSA-leerkrachten. Ook krijgen reguliere scholen in Utrecht in het kader van een onderzoeksprogramma de gelegenheid om BSA-elementen in te voeren in hun onderwijs. In Schiedam zijn leerkrachten uit het reguliere onderwijs uitgenodigd bij de scholing van BSA-leerkrachten. In Zaanstad wordt de transfer naar het regulier onderwijs gerealiseerd door scholing voor lerarenteams. De BSA-projectleider heeft op ongeveer 20 basisscholen scholingsbijeenkomsten geleid over succesvolle onderdelen en werkwijzen van de BSA. Zo leerden leerkrachten om met een leestafel te werken door de groep tijdelijk te verkleinen (door de inzet van een klas-assistent), op een meer integrale manier (aansluitend bij zaakvakthema's) te werken met leesteksten en leesboeken, leesteksten motiverend te introduceren en een voorbeeld te zijn voor leerlingen op het gebied van leesmotivatie. Op de scholen die op deze manier zijn begeleid, gaan de resultaten voor begrijpend lezen omhoog.

EQUALITY OF EQUITY?

De BSA is een van de zeer weinige naschoolse voorzieningen voor leerlingen met achterstanden die een bewezen effect heeft op de resultaten voor begrijpend lezen. Dat niet veel meer schoolbesturen en gemeenten voor deze aanpak kiezen om betere kansen voor deze doelgroep te realiseren, komt wellicht doordat het oprichten van een BSA geen eenvoudige zaak is. Nog afgezien van de organisatorische complexiteit (selectie van leerlingen en leerkrachten, locatie, inrichting), vereist het oprichten van een BSA ook overeenstemming tussen gemeente en betrokken besturen in de visie op achterstandenbestrijding. Draait het in deze visie om gelijkheid ('equality') - gelijke voorzieningen voor alle kinderen? Of draait het om billijkheid ('equity') - extra voorzieningen voor specifieke doelgroepen? Dat is een principiële keuze. En zijn gemeente en besturen vervolgens bereid om voor deze doelgroep met voorrang budgetten vrij te maken, ook in tijden waarin budgetten mogelijk onder spanning staan? Dat zijn geen eenvoudige keuzes. Ook voor besturen en gemeenten ligt de lat hoog. ^{BSM}

Meer informatie over de BSA: www.vinci-toponderwijs.nl

Figuur 1. Toetsscores rekenen (links) en begrijpend lezen (rechts) Cito: BSA-leerlingen groep 6-8 Zaanstad (blauwe lijn) en landelijk gemiddelde scores (grijze lijn)

LITERATUUR

- Bergh, L. van den, Dennesen, E. & Volman, M. (2020), *Werk maken van gelijke kansen. Praktische inzichten uit onderzoek voor leraren basisonderwijs*. Ten Brink Uitgevers.
- Broekhof, K. (2017), *Meer lezen, beter in taal. Effecten van lezen op taalontwikkeling*. Kunst van Lezen.
- Broekhof, K., Cohen de Lara, H. & Swart, S. de (2011), *Tijd voor talent. Uitgebreid onderwijs voor slimme leerlingen*. Sardes.
- CBS (2019), *Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals 2019*. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Lemov, D. (2016), *Teach like a champion 2.0*. CED-Groep.
- Rubie-Davies, C. (2015), *Becoming a high expectation teacher. Raising the bar*. Taylor & Francis.